

Regina Balčiūnienė

Lietuvių kalbos rašybos mokymo atmintinė pradinukams

I. ISIDĖMĖKITE ŠIŲ ŽODŽIŲ RAŠYBĄ

Ažuolas, q̇sotis, q̇sa, žq̇sis, vq̇šas, lę̇sis, Kę̇stutis, kq̇snis, kq̇sti, drq̇sus, drq̇sa, dṙsti, dṙsinti, grq̇ža, grq̇žinti, išgq̇stis, trq̇ša, paž̇stamas, kę̇sti, skę̇sti, sprę̇sti, švę̇sti, l̇sti, skų̇sti, sių̇sti, grq̇žtas, grę̇žė, gṙžti, trq̇ša, trę̇šia, tę̇sinys, tę̇sti, mą̇styti, ṁslė...

Šiandien, medžiaga, vėliava, baudžiava ...

*Rugiagėlė, rugiapjūtė, bulviakasis, piliakalnis,
dalgiakotis, kelialapis, plačialapis, plačiašakis,
plačiaPETIS, šakniavaisis, ugniavietė ...* } *-ia-*
Keturiasdešimt, penkiasdešimt ... } ~~X~~

Penketas, ketvertas, trejetas, dvejetas, keletas ...
Dviese, trise, keturiese, penkiese...

Ačiū - tai vienintelis lietuvių kalbos žodis, kurio gale rašome ū.

Ko? - manęs, tavęs, savęs.

Kq? - mane, tave, save.

Ypač, ypatingas, yla ...

Po q̇žuolu augo baravykas. Pas senelę yra keletas žq̇selių. Kietą riešutą negreit perkąsi. Kę̇stutis gṙžo iš kelionės. Šiandien mama trę̇šė daržoves. Tarp plačiašakių eglaičių žaliuoja q̇žuoliukai. Tavo q̇sotis iš visų gražiausias. Užminsiu ṁslę keturgyslę. Ačiū, kad grq̇žinai man knygą. Prie jūros mačiau skę̇stančią saulę. Laukus puošia

mėlynžiedės rūgiagėlės. Jonukas mąsto, kaip išspręsti uždavinį. Keliautojams teko iškęsti ir šaltį, ir karštį. Važiavome pažįstamu keliu pro piliakalnį. Ypač mane padrąsino mokytojos žvilgsnis. Atėjo keletas mokinių į aikštę, bet tavęs nesulaukė. Miške sutikome trejetą draugų. Prisigrybavę penkiese grįžome namo.

II. FONETIKA

1. Po *j* niekada nėrašome minkštumo ženklo, nes jis tariamas minkštai: *jaunas, Jonas, jam ...*

2. Dvigarsiuose *il, im, in, ir, ul, um, un, ur* - netariame ir nėrašome ilgųjų balsių :*kurmis, pinti, skinti, pilkas, stumbras ...*

3. Kai žodyje, susidūrus 2 ar daugiau priebalsių, nežinome ką rašyti, reikia tikrinti, parenkant tokį giminišką žodį, kuriame po neaiškaus priebalsio eitų balsis :

dirbti - dirba,

dygti - dygo,

skalbti - skalbė,

grėbti - grėbė.

Joneliui įsakė anteles saugoti ir ganyti. Lenk medį, kol jaunas. Pilnos laktelės baltų vištelių. Staugia vilkas pagiry. Onelė išmoko kaseles susipinti. Ežero dugne daug dumblo. Sausas medis lūžta, o žalias linksta. Po lietaus miške grybai ėmė dygti. Dirbtuvėse mokiniai mokosi matuoti, brėžti, drožti, gręžti. Ji stebi, kaip dygsta žolytė, kaip sprogsta medžių pumpurai.

III. DAIKTAVARDŽIŲ IR BŪDVARDŽIŲ GALŪNIŲ RAŠYBA

1. Daiktavardžių ir būdvardžių vardininke niekada galūnėje nerašome e: *kelias, žalia, vyšnia, viešnia, tuščias, svečias ...*

2. Nosines raidės galūnėse rašome:

vns. G. *žmogų, namą, pelę, kelią, šviesią, gražią ...*

dgs. K. *žmonių, namų, pelių, kelių, šviesių, gražių ...*

3. Jei daiktavardžio galininkas atsako į klausimą kada?, rašome galūnėje nosinę: *vasarą, pavasarį, rudenį, žiemą...*

4. Vietininko galūnėje visada rašome e :

vns. Vt. *kieme, salėje, lankoje, akyje, kambaryje ...*

dgs. Vt. *kiemuose, salėse, lankose, akyse, kambariuose ...*

5. Atkreipkite dėmesį į giminę:

vyr. g.

mot. g.

-uose

-ose

*plačiuose laukuose,
geruose namuose,*

*erdviose klasėse,
žaliose pievose.*

6. Kartais vietininko galūnė vartojama ir sutrumpintai: *klasėj, knygoj, miškely, širdy, pušy ...*

7. Jei neaišku, ką rašyti, tikriname:

a) vns. N. *katei,*

G. *katę,*

Įn. *kate,*

dgs. G. *kates,*

nes vns V. - *katė.*

Kiti pavyzdžiai:

*didelei mergytei, nes didelė mergytė,
didelę mergytę, nes didelė mergytė,*

*su didele mergyte, nes didelė mergytė,
dideles mergytes, nes didelė mergytė.*

b) vns.	N. pirkiai,	}	nes vns. V. pirkia.
	G. pirkia,		
	Įn. pirkia,		
dgs.	G. pirkias,		

Kiti pavyzdžiai :

*skaniai vyšniai, nes skani vyšnia,
skanią vyšnią, nes skani vyšnia,
su skania vyšnia, nes skani vyšnia,
skanias vyšnias, nes skani vyšnia.*

8. Dgs. N. - iams, nes vns. V. - is, - ias :
*nameliams, nes namelis,
svečiams, nes svečias,
peiliams, nes peilis,
keliams, nes kelias.*

9. Dgs. Įn. -iais, nes vns. V. -is, -as :
*su auksiniais berželiais, nes auksinis berželis,
mediniais tiltais, nes medinis tiltas.*

10. Jei būdvardžio vns. V. galūnėje - us, tai dgs. V. - ūs :
*tamsus - tamsūs,
lygus - lygūs,
tylus - tylūs,
švelnus - švelnūs,
nuostabus - nuostabūs...*

11. Jei būdvardžio vns. V. galūnėje -is, tai dgs. V. -iai :
*medinis - mediniai,
geležinis - geležiniai,
auksinis - auksiniai.*

Pavasari vyšnia balta lyg nuotaka. Žalia žolė, bet ne žolė, su uodega, bet ne pelė. Sunkus kelias per kopas. Dirbsiu darbelį per visą šviesią dienele. Žalių žievelių prilupome, gardžių lapelių priskabėme. Atitiko kirvis kotą. Po ažuolu radau didelį baravyką. Karalius liepė atnešti gražią paukštytę. Pelytė medine asla nubėgo į urvelį. Didžiuojasi tėveliai geru sūnumi. Auga duonelė pilkoj žemelėj. Laukuose darbas darbą vijo. Pievose jau pražydo šalpusnis. Broliams patiko dirbti sode. Šitai vyšniai ir kriaušei reikia paberti trąšų. Atnešiau vandens visiems medeliams palaistyti. Mano sesutei labai patinka rožės. Mediniai laipteliai vedė tiesiai į pilį.

IV. PRIEŠDĖLIŲ RAŠYBA

1. są- :

sąjunga, sąskaita, sąsiuvinis, sąžinė, sąrašas, sąlyga, sąskrydis, sąnarys, sąstatas, sąžiningas, sąjūdis, sąsiauris, sąšlavos...

2. į- :

įdomus, įžvalgus, įtarus, įkyrus...

Mokytoja perskaitė uždavinio sąlygą. Saulius atsivertė sąsiuvinį ir užsirašė datą. Mamytei skauda sąnarius. Įdomus žmogus, kuris daug žino. Aplink ausį zvimbė įkyri musė. Vištos kapstėsi po sąšlavyną. Bandau rasti užsiėmimą, kad mažiau graužtų sąžinę.

V. PRIESAGŲ RAŠYBA

1. *-el - (mažybinių - maloninių žodžių) :*
šakelė, saujelė, uogelė, tėvelis, vėjelis...
2. *-uotas, -uota (padaromi iš vyr .g .daiktavardžio):*
taukuotas - taukai,
spygliuotas - spyglys,
muiluotas - muilas.
3. *-otas, -ota (padaromi iš mot .g .daiktavardžio):*
barzdotas - barzda,
kuprotas - kupra,
šakotas - šaka.

Vaikiškose knygelėse daug prieveikslėlių. Ir giesmelė kaip varpelis viršum eglių supas. Grok, žiogeli, smuikeliu. Rudenį dažnai būna lietingas oras. Mildutė braidžioja po rasotą pievos žolę. Senelė numezgė raštuotas pirštines. Kur akys užmato driekiasi derlingi laukai. Šiandien lankiausi vaikiškų drabužių parduotuvėje. Kęstutis išgirdo tylų, paslaptinę šauksmą. Po langu auga šakota obelis. Rudenį oras dažnai būna darganotas.

VI. VEIKSMAŽODŽIŲ GALŪNIŲ RAŠYBA

1. *Esamojo laiko veiksmažodžių III asm .visada galūnėje -a arba -ia :*
dainuoja, liūliuoja, dirba, šaukia, braukia, jaučia...
2. *Esamojo laiko veiksmažodžių dgs. I ir II asm. galūnės priklauso nuo vns. III asm .*

dgs. I asm. žengiamo, } nes vns. III asm. žengia.
 II asm. žengiate, }

3. Būtojo kartinio laiko II asm. rašome -ai, kai III asm. -o :
 tylėjai, nes tylėjo,
 dirbai, nes dirbo.

-ei, kai III asm. -ė :
 sakei, nes sakė,
 rašei, nes rašė.

4. Būtojo kartinio laiko I asm. galūnėje po minkšto
 priebalsio rašome -au :

mačiau, plaukiau, jaučiau...
 (nėra dvibalsio - eu).

Už miško atsiveria platūs laukai. Skuodžia kiškis per
 laukus. Po skambučio visi žengiamo į klasę ir laukiame
 mokytojos. Ar parnešei bulvių, Petriuk? Dar neparnešiau.
 Jeigu matei, tai ko pats negelbėjai. Siūbuoja, linguoja
 medeliai nuo vėjo. Šaukiau tave vardu, bet tu neišgirdai.
 Jaučiau jį netoliese esant. Ko tu taip vėlai atėjai? Eidamas
 mišku pamačiau kiškį.

VII. VEIKSMAŽODŽIŲ PRIESAGŲ RAŠYBA

1. -iavo :

žygiavo, keliavo, mojavo, šuoliavo, išsirikiavo, važiavo,
 žingsniavo...

2. -auti, iauti :

triukšmauti, keliauti, išdykauoti...

3. -yti :

kirmyti, lakstyti, adyti...

Laukuose sužaliavo rugiai. Jonukas užšoko ant arklio ir nušuoliavo. Pamokoje nevalia triukšmauti. Užteks tau kirmyti, laikas keltis. Sveika lakstyti po rasotą žolę. Ėmė Jonelis antelių prašyti, maldauti, kad jos išliptų iš vandens.

VIII. VEIKSMAŽODŽIŲ PRIEŠDĖLIAI

Priešdėliai rašomi su žodžiais kartu, o prielinksniai rašomi atskirai:

įėjo į vidų, **perbėgo** per gatvę, išėjo iš namo...

į-:

įlėkė, įvedė, įmetė, įsuko, įėjo, įsakė...

iš-:

išėjo, išbėgo, išsigando...

už-:

užžėlė, užšoko, užsegė, užmetė, užnešė, užžėrė...

at-:

atbėgo, atžėlė, atpjovė, atvežė, atnešė, atsakė...

ap-:

apgavo, apgadino, apspjovė, aptaškė, apsnigo...

Iš žemės ištryško tyras vandenėlis. Juodas katinas **perbėgo** per kelią. Dabar uždegti ugnį labai paprasta. Pavasarį rugiai turi prisikelti, užaugti, išnokti. Kaimynė įpylė į qсотelį sulos. Laišką reikia parašyti ir į pašto dėžutę įmesti. Kelius užžėrė sniegas. Piktžolės užžėlė visą patvorį. Nusprendė turistai įkopti į aukštą kalną. Pelytė paspruko nuo katino ir įlindo į urvelį. Išbėgo kiškis iš krūmų.

IX. PRIEVEIKSMIS

Prieveiksmio, atsakančio į klausimą *kaip?*, gale rašome -
iai:

gražiai, skaniai, tamsiai, tyliai, švelniai...

Kaitriai šildė saulė. Vėjelis švelniai judino krūmų šakeles. Seniai nurimo vėjas. Slėniu tolyn srauniai tekėjo upelis. Skaniai kvepia duonelė. Nauja šluota gražiai šluoja. Žvaliai žengėme pirmyn ir rinkome žemuoges.

X. SKYRYBA

1. Vienarūšės sakinio dalys atskiriamos kableliais.

Mokykloje vaikai skaito, rašo, dainuoja.

2. Prieš jungtukus *o, bet, tačiau, kad, nes* visada rašome kablelį.

Gražiai kalba, bet nedirba. Aš skaitysiu, o tu klausysi.

3. Jei prieš vienarūšės sakinio dalis kartojasi jungtukas *ir*, tai prieš antrąjį bei kitus jungtukus *ir* dedamas kablelis.

Darželyje pražydo ir astros, ir ramunės, ir jurginai.

4. Kai vienarūšės sakinio dalys sujungtos jungtuku *ir*, kablelio nededame.

Darius kalė, dažė ir dailino inkilėlį.

5. Daiktavardžiai, kuriais į ką nors kreipiamės, gali būti tik šauksmininko linksnio. Jie neatsako į jokią klausimą. Sakinyje tokį žodį išskiriame kableliais.

Ar tu mane šauki, Nemunėli? Vytuk, atnešk man knygą.

Kartais skiriame šauktuku.

Tėviške! Kokia tu graži.

Turinys

I. Įsidėmėkite šių žodžių rašybą	3
II. Fonetika	4
III. Daiktavardžių ir būdvardžių galūnių rašyba	5
IV. Priešdėlių rašyba	7
V. Priesagų rašyba	8
VI. Veiksmažodžių galūnių rašyba	8
VII. Veiksmažodžių priesagų rašyba	9
VIII. Veiksmažodžių priešdėliai	10
IX. Prieveiksmis	11
X. Skyryba	11

R. Balčiūnienė. Lietuvių kalbos rašybos mokymo atmintinė pradinukams.

Šiaulių Lieporių vidurinės mokyklos vyr. mokytojos parengta atmintinė padės susisteminti rašybos įgūdžius trečios ir ketvirtos klasės mokiniams. Ji padės pradinukui ieškoti atsakymo ir leis pasitikrinti.

SL 2031. 1996 08 27. 0,4 sp. l.

Užs. Nr. 2821 . Tiražas 3000 egz.

Išleido "Šiaurės Lietuva". Spausdino Šiaulių
"Titnago" spaustuvė, Vasario 16-osios g. 52,
5400 Šiauliai.

Kaina sutartinė